

RAPORT

PUNA E DENJË NË AGJENDËN E PARTIVE POLITIKE

**Analizë e Programeve të Subjekteve
Politike kryesore për zgjedhjet
parlamentare të 11 Majit 2025**

Maj 2025

PASQYRA E LËNDËS

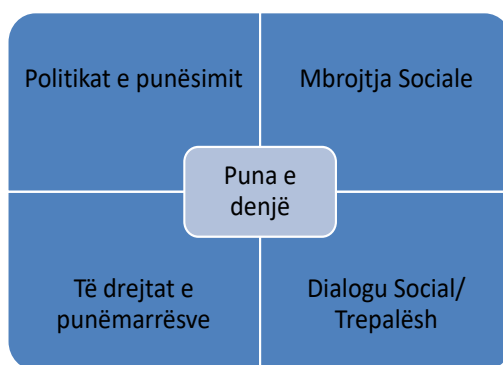
1. HYRJE	3
2. PUNËSIMI.....	5
3. MBROJTJA SOCIALE.....	9
4. TË DREJTAT E PUNËTORËVE.....	14
5. DIALOGU SOCIAL.....	19
6. PËRFUNDIME.....	24

1. HYRJE

Koncepti i “Punës së Denjë” përfshin katër përmasa kryesore; punësimin, mbrojtjen sociale, të drejtat e punëtorëve dhe dialogun social. Materiali i mëposhtëm analizon veç e veç dhe në mënyrë krahasimore hapësirën, rëndësinë dhe qartësinë e konceptit të punës së denjë në programet e partive politike në Shqipëri, garuese në zgjedhjet parlamentare të 11 majit 2025. Qëllimi është të evidentohet në mënyrë përshkimore dhe analitike se si partitë e përzgjedhura, sipas një logjikë studimore e trajtojnë konceptin e punës së denjë në programet e tyre politike, dhe çfarë peshe i japin në diskursin e tyre publik përpara dhe gjatë fushatës elektorale. Për efekt studimor janë zgjedhur dy partitë kryesore në Shqipëri: Partia Socialiste e Shqipërisë (PS), forca qeverisëse aktuale; Partia Demokratike e Shqipërisë (PD) opozita kryesore që synon fitoren; Si dhe tre parti të reja, Lëvizja Bashkë (LB), një parti e re e majtë pa pretendime për qeverisje; Partia Mundësia (PM), një parti e qendrës së djathtë, gjithashtu pa pritshmëri për pushtet dhe Partia “Shqipëria Bëhet” një forcë politike të qendrës së djathtë që mbështetet në parimet bazë të së djathtës.

Pjesa e parë e analizës bazohet në programet zyrtare të publikuara të këtyre partive. Një aneks tjetër do të jetë ai që bazohet te deklaratat mediatike apo diskursi publik gjatë fushatës zgjedhore.

Raporti strukturohet në katër kapituj tematikë, nga një për secilën shtyllë të punës së denjë. Brenda secilit kapitull paraqitet qasja e secilës parti ndaj çështjes, niveli i konkretizimit (ide të përgjithshme apo masa konkrete të matshme) dhe rëndësia relative që i jepet asaj teme në program. Në fund të çdo kapitulli jepet një krahasim ndërmjet partive, ndërsa përmbyllja ofron reflektime mbi nivelin e përgjithshëm të qartësisë, plotësisë dhe peshën politike që zë Puna e Denjë në secilin program.

Partia Socialiste ka publikuar programin politik në faqen e saj zyrtare¹. Programi mban titullin “Në BE, vetëm me Edin dhe PS”. Nëntitulli është “Programi i Partisë Socialiste të Shqipërisë, 2024-2030”. Vlen për tu theksuar se (mandati) kohëzgjatja e një legjislature në Shqipëri është 4 vjet. Ndërsa program politik i Partisë Socialiste është 6 vjet, pra ka nisur një vit para përfundimit të mandatit aktual (2024) dhe përfundon një vit pas përfundimit të mandatit të ardhshëm (2029). Programi (që është në versionin PDF) nuk ka një datë për kohën e hartimit apo të publikimit. Por, mban datën 14-04-2025.

Dokumenti i programit nuk ka një tabelë lënde. Ka vetëm një parathënie të nënshkruar nga Kryetari i Partisë Socialiste, zoti Edi Rama. Dokumenti është i ndarë në tre pjesë. Pjesa e parë (1) titullohet: Shqipëria Evropjane. Përmban pesë çështje (1.1-1.5). Pjesa e dytë titullohet “Rritja ekonomike e qëndrueshme, themelet e Shqipërisë së ardhshme”. Kjo pjesë përmban 8 pika (2.1-2.8). Pjesa e tretë titullohet “Mirëqënie për të gjithë” dhe përmban 10 pika (3.1-3.10).

Programi është organizuar sipas strukturës “Çfarë bëjmë së bashku”, ku jepen sukseset e qeverisë në mandatin që lamë pas dhe “Çfarë do të bëjmë në të ardhmen”, ku jepen premtimet për mandatin e ardhshëm.

Partia Demokratike² nuk ka të publikuar në faqen e saj zyrtare programin e saj politik. Ajo ka funksionuar me atë që e konsideron “Paketa e Emergjencës”. Deri në datën 20 Prill, Partia Demokratike nuk kishte në faqen e saj zyrtare të publikuar programin e saj. Kjo tregon një vonesë në hartimin e programit, (në rast se nuk është hartuar ende) ose mungesa e publikimit cenon parimin e transparencës para zgjedhësve.

Lëvizja Bashkë³ ka prej kohësh programin e saj politik, (të strukturuar në rreth 180 faqe) të publikuar në faqen e saj zyrtare. Po ashtu edhe Partia “Mundësia”⁴ ka të publikuar programin e saj politik për zgjedhjet e 11 Majit 2025. Ndërkohë edhe partia “Shqipëria Bëhet”⁵, ka të publikuar në faqen e saj zyrtare programin.

¹ <https://ps.al/wp-content/uploads/2025/04/Programi-i-Partise-Socialiste-te-Shqiperise-2024-2030.pdf>

² <https://pd.al/media/2/>

³ <https://levizjabashke.al/zgjedhjet-2025/programi/>

⁴ <file:///C:/Users/FUJITSU/Documents/Studimi%20mbi%20punen%20e%20denje/programi.pdf>

⁵ <https://cdn.prod.website->

files.com/65467714bb41482792d7415e/67eeda384247cead3b0e750a_PROGRAMI%20ELEKTORAL%20SHQIPERIA%20BEHET.pdf

2. PUNËSIMI

2.1 Partia Socialiste e Shqipërisë (PS)

Qasja dhe masat kryesore: PS e trajton gjerësisht çështjen e punësimit si pjesë kyçe të programit ekonomik. Programi evidenton sukseset gjatë qeverisjes së vet, si uljen e papunësisë nga 17.5% në vitin 2014 në 8.8% në 2024 dhe krijimin e mbi 300 mijë vendeve të reja pune. Në vijim, PS synon vazhdimin e këtij trendi pozitiv me objektiva të matshëm: uljen e papunësisë nën 6% në mandatin e ardhshëm. Për ta arritur këtë, parashikohen programe aktive të tregut të punës si Garancia Rinore (ofrimi i punësimit, trajnimit ose edukimit për të rinjtë brenda 4 muajve), transformimi digjital i shërbimeve të punësimit dhe një Fond Kombëtar i Aftësisimit për ri-kualifikimin e forcës së punës. PS thekson fuqizimin e të rinjve dhe grave në tregun e punës, duke zgjeruar Garancinë Rinore dhe promovuar barazinë në pagë. Po ashtu, programi parashikon partneritet me sektorin privat (p.sh. zgjerimin e modelit dual arsim-punë) për të rritur punësimin cilësor.

Konkretizimi dhe qartësia: Programi i PS ofron masa konkrete e të matshme. Janë përcaktuar objektiva numerikë (p.sh. norma e papunësisë, numri i familjeve të përfshira në skema, rritje e pagës mesatare) dhe politika specifike për arritjen e tyre. P.sh, rritja e pagës minimale (tashmë është dyfishuar që nga 2013) dhe pagës mesatare në sektorin publik, si pjesë e vizionit për rritjen e fuqisë blerëse. Po ashtu, programi përmend krijimin e 20 ndërmarrjeve sociale për të punësuar grupet vulnerabël dhe programe punësimi të dedikuara për përfituesit e ndihmës ekonomike.

Rëndësia në program: Punësimi paraqitet si prioritet i lartë tek PS. Ai zë vend qendror në kapitullin ekonomik të programit (“Puna dhe kapitali njerëzor – Themel i zhvillimit dhe mirëqenies”). Arritjet në punësim përdoren për të ilustruar transformimin e Shqipërisë gjatë qeverisjes së PS, ndërsa premtimet për vende të reja pune dhe ulje të papunësisë janë ndër angazhimet kryesore për mandatin e ardhshëm. Kjo tregon se PS e konsideron punësimin shtyllë kyçe për zhvillimin ekonomik e social, duke i dhënë peshë të madhe politike brenda platformës së saj.

2.2 Partia Demokratike e Shqipërisë (PD)

Qasja dhe masat kryesore: PD e ndërton programin e vet ekonomik rreth nxitjes së investimeve dhe sipërmarrjes për të krijuar vende të reja pune. Partia Demokratike propozon një reformë të thellë fiskale me taksë të sheshtë 10% dhe ulje të barrës tatimore si mjet kryesor për stimulimin e rritjes ekonomike dhe punësimit. PD argumenton se një sistem me taksa të ulëta e të thjeshta do të tërheqë investime të huaja dhe do të hapë vende pune, veçanërisht për të rinjtë. Një objektivi i deklaruar është hapja e vendeve të reja të punës për të rinjtë, të mbështetur edhe nga investime strategjike si krijimi i katër zonave të lira ekonomike dhe rritja e Investimeve të Huaja Direkte në 10%

të PBB-së. Për të luftuar emigracionin e të rinjve, PD parashikon paketa stimuluese për ta: lehtësira fiskale dhe grante për punësimin e të rinjve dhe nxitjen e sipërmarrjeve deri në moshën 35 vjeç. Një tjetër shtyllë është tranzicioni drejt ekonomisë digjitale dhe së gjelbër, që pritet të krijojë mundësi të reja punësimi në sektorë modernë.

Konkretizimi dhe qartësia: Programi i PD ofron propozime konkrete të qarta e me shifra, sidomos në politikat fiskale që ndikojnë indirekt punësimin. P.sh., ulja e tatimit mbi pagat në 10% (me përjashtim të 50 mijë lekëve të para), heqja e taksimit progresiv, taksa e sheshtë 10% mbi kapitalin, etj. Po ashtu, PD ka shpallur “Paketën e Emergjencës” me objektiva afatshkurtra në tregun e punës: rritjen e menjëhershme të pagës minimale në 500 Euro dhe përcaktimin brenda 100 ditëve të para të qeverisjes të minimumit jetik në nivelin 200 Euro. Megjithatë, përtej politikave fiskale dhe nismave emergjente, programi i PD nuk shpalos në detaj mekanizma specifikë për krijimin direkt të vendeve të punës (si p.sh. programe trajnimi ose subvencionimi punësimi), por mbështetet tek efekti indirekt i taksave të ulëta e klimës së përmirësuar të biznesit.

Rëndësia në program: Punësimi dhe ekonomia janë në qendër të programit të PD, madje shtylla e parë programore titullohet “Puna dhe e drejta sociale”, duke e vënë punën në krye të agjendës. Gjatë fushatës, PD e ka paraqitur veten si forca politike që do të hapë vende të reja pune përmes ndryshimit të modelit ekonomik. Duke qenë se krijimi i vendeve të punës lidhet ngushtë me premtimet kryesore (uljen e taksave, tërheqjen e investimeve, ndalimin e emigracionit rinor), mund të thuhet se PD i jep punësimit një prioritet në hierarkinë e programit të vet. Megjithatë, fokusi është më shumë te sasia e vendeve të reja të punës përmes rritjes ekonomike, sesa te cilësia e punësimit apo politikat aktive të tregut të punës.

2.3 Lëvizja Bashkë (LB)

Qasja dhe masat kryesore: Lëvizja “Bashkë” e trajton punësimin si një çështje emergjente kombëtare, duke theksuar domosdoshmërinë e punës së denjë. Sipas LB, *“puna duhet të jetë një aktivitet i sigurt, ku respektohen të drejtat në punë, dhe i cili mundëson të ardhura të mjaftueshme për një jetë të dinjitetshme”*. Programi i saj përmban një analizë të detajuar të gjendjes aktuale: informaliteti i lartë (vetëm ~55% e të punësuarve marrin rrogë me sigurime), paga shumë të ulëta (57.9% e të punësuarve me pagë marrin ≤60 mijë lekë) dhe produktiviteti i ulët. Në përgjigje, LB propozon masa rrënjësore për një punësim cilësor:

Rritje e pagës minimale: LB synon që paga minimale të bëhet 60,000 lekë në muaj, si niveli i pagës “dinjitoze” në ekonominë e sotme shqiptare. Kjo është dukshëm mbi nivelin aktual prej 40,000 lekësh, dhe tregon angazhimin për paga më të larta si pjesë e punës së denjë.

Formalizimi i tregut të punës: Propozohet rimëkëmbja e Inspektoratit të Punës dhe politika nxitëse për formalizimin, me ambicien që brenda një periudhe të shkurtër të përgjysmohet numri i të punësuarve pa sigurinë shoqërore. Veç kësaj, LB synon legalizimin e punës në bujqësi duke nxitur krijimin e Shoqërive të Bashkëpunimit Bujqësor (modele kolektive) për të formalizuar punëtorët ruralë.

Nxitja e punësimit prodhues: LB thekson nevojën e zhvendosjes nga punësimi me paga të ulëta në sektorë me vlerë të shtuar. Për këtë, parashikon investime në progres teknologjik dhe arsim profesional, në mënyrë që Shqipëria të dalë nga modeli aktual “i krahut të lirë të punës”. Programi i LB argumenton se diversifikimi i ekonomisë dhe kualifikimi i fuqisë punëtore do të rrisin ndjeshëm produktivitetin dhe do të krijojnë vende pune më të mirëpaguara.

Masa të tjera: LB premtan mbështetje aktive të shtetit për punësimin. Për shembull, planifikohet Agjencia për Mbrojtjen e Punëtorëve Emigrantë pranë ambasadave shqiptare, e cila do të monitorojë kushtet e punës së emigrantëve dhe do t’u ofrojë atyre asistencë ligjore. Kjo agjenci do të krijojë mekanizma raportimi dhe do të bashkëpunojë me autoritetet lokale për garantimin e të drejtave të punëtorëve, si dhe do të nxisë pjesëmarrjen e punëtorëve emigrantë në sindikatat vendase. Një masë e tillë tregon seriozitetin me të cilin LB e trajton mbrojtjen e të punësuarve, edhe kur ata janë jashtë vendit.

Konkretizimi dhe qartësia: Programi i LB është tejet i detajuar lidhur me punësimin, duke ofruar si diagnozë të situatës aktuale ashtu edhe zgjidhje konkrete. Vëmendje e veçantë i kushtohet shifrave (p.sh. statistika të tregut të punës, nivelit të pagave, informalitetit) për të justifikuar politikat e propozuara. Masat si paga minimale 60 mijë lekë, përgjysmimi i informalitetit, ose krijimi i agjencive dhe mekanizmave të rinj janë shumë specifike dhe të matshme. LB jep edhe shembuj modelesh nga jashtë (p.sh. për sigurimin e prodhimit bujqësor apo praktika të mira të rajonit) për të mbështetur propozimet e veta. Kjo qasje programore pasqyron një nivel të lartë konkretizimi, si në diagnostikim ashtu edhe në zgjidhje.

Rëndësia në program: Për LB, punësimi dhe puna e denjë janë ndoshta tema më qendrore e gjithë platformës. Retorika e përdorur (“emergjencë kombëtare”, “vizion për të ardhmen e Shqipërisë ku shteti zhvillimor ecën paralel me shtetin social”) tregon se krijimi i vendeve të punës me dinjitet është themeli i ofertës së saj politike. LB, si parti e majtë, e vendos punën e denjë në krye të prioriteve, duke e lidhur atë me zhvillimin ekonomik të qëndrueshëm dhe drejtësinë shoqërore. Edhe pse LB nuk pret të vijë në pushtet, programi shërben si manifest i vlerave të saj, ku kujdesi për punëtorët dhe mundësitë për punësim dinjitoz kanë peshë dominante.

2.4 Partia Mundësia (PM)

Qasja dhe masat kryesore: Partia “Mundësia” e orienton programin e saj ekonomik drejt krijimit të mundësive për qytetarët që të pasurohen *“nga puna e tyre e ndershme, jo nga lidhjet politike”*. Në aspektin e punësimit, PM fokusohet në përmirësimin e klimës së biznesit dhe qeverisjes për të nxitur rritjen ekonomike. Propozimi kryesor fiskal është vendosja e taksës së sheshtë 8% (më e ulët se propozimi i PD) dhe përgjysmimi i taksave në përgjithësi, me arsyetimin se taksat e ulëta do të stimulojnë investimet, do të nxisin rritjen ekonomike dhe do të krijojnë vende pune. Krahas kësaj, PM parashikon heqjen e kontrolleve të shtetit mbi bizneset e reja për 3 vitet e para, për të lehtësuar fillimin e sipërmarrjeve të vogla.

Menaxhimi efikas i administratës: PM e lidh indirekt punësimin edhe me reformën e administratës publike. Sipas programit, administrata aktuale është “e fryrë” dhe joefikase; ndaj, PM premtan eliminimin e punësimeve fiktive (punonjës që paguhen pa kontribuar realisht) dhe shkurtimin e burokracisë, çka pritet të kursejë rreth 1 miliard euro në vit. Ky kursim buxhetor do të ri-orientohet pjesërisht për të ulur më tej taksat dhe pjesërisht për investime në sektorë jetikë. Edhe pse kjo masë nuk krijon drejtpërdrejt vende pune, ajo adreson nepotizmin dhe abuzimet në punësim publik pra, promovon meritokracinë dhe efikasitetin, duke çliruar fonde për ekonomi produktive.

Konkretizimi dhe qartësia: Programi i PM ofron disa shifra dhe masa konkrete, megjithëse në numër më të kufizuar. Taksa e sheshtë 8% është e qartë dhe e matshme. Po ashtu, kursimi i 1 miliard eurove nga shkurtimi i shpenzimeve publike është i specifikuar, madje me planifikimin e shpërndarjes: gjysma (500 milion €) do të shkojë për sektorë socialë (shëndetësi, arsim) dhe për pensionet e mbështetje për fëmijët e familjeve në nevojë; gjysma tjetër do përdoret për të kompensuar humbjen e të ardhurave nga ulja e taksave. Programi i PM nuk paraqet politika specifike aktive për punësimin (p.sh. programe për të papunët, trajnim, subvencione punësimi), fokusi mbetet tek përmirësimi i përgjithshëm i klimës ekonomike. Edhe objektiva si numri i vendeve të reja të punës apo niveli i papunësisë nuk përmenden drejtpërdrejt, pra konkretizimi në këtë drejtim mungon.

Rëndësia në program: Për një parti si PM, e cila e vë theksin tek “mundësia”, ekonomia dhe punësimi janë natyrshëm qendrore. Pjesa e parë e programit mban titullin “Zhvillimi Ekonomik dhe Sipërmarrja”, duke reflektuar prioritetin e lartë ndaj këtyre temave. Krijimi i vendeve të punës trajtohet si rezultat i politikave të përgjithshme ekonomike (taksave të ulëta, anti-korrupsionit, etj.), por punësimi i denjë në kuptimin e cilësisë së punës nuk theksohet veçanërisht. Prioritet i PM është të sigurojë kushte që qytetarët të kenë mundësi pune dhe biznesi në mënyrë të ndershme, më shumë se sa të ndërhyjë drejtpërdrejt në tregun e punës. Në hierarkinë e programit, zhvillimi ekonomik (si parakusht për punësim) ka peshë të madhe, ndërsa temat si kushtet e punës apo politikat sociale për të papunët kanë peshë më të vogël ose implicit.

2.5 Partia “Shqipëria Bëhet”

Qasja dhe masat kryesore: Lëvizja “Shqipëria Bëhet”, beson se liritë ekonomike dhe politike janë të ndërlidhura me njëra tjetrën. Sipas SHB, për vite me radhë, shteti parazitar i çdo krahu politik ka ushtruar presion ekonomik mbi administratën shtetërore për qëllime politike. Kjo forcë politike premton që brenda mandatit të parë qeverisës miratohet ligji për statusin e minatorit në Republikën e Shqipërisë. Kjo duket si masa kryesore që ndikon direkt në trajtimin më dinjitoz të një kategorie sociale në Shqipëri. Në mënyrë indirekt duket se do të ndikojë edhe premtimin i SHB se do të organizojmë audit ndërkombëtar (me kompanitë më të mira ndërkombëtare) për kontratat koncesionare për të gjitha pasuritë/burimet natyrore

Konkretizimi dhe qartësia: Partia Shqipëria Bëhet nuk ka një kapitull të veçantë që i dedikohet punësimit. Më shumë i kushtohet qasjes sociale të shtetit, si ndihmës ekonomike, pagesës së paaftësisë, apo pagesës për jetimët.

Rëndësia në program: Rrjedhimisht, në logjikën edhe të idologjisë së partisë, Shqipëria Bëhet nuk i kushton ndonjë rëndësi të veçantë në prorgamin e saj politik punësimit, politikave për hapjen e vendeve të punës, etj.

Krahasim i qasjeve në fushën e punësimit

Në temën e punësimit, dallohen qartë dy këndvështrime: nga njëra anë PS dhe LB theksojnë rolin aktiv të shtetit në krijimin e vendeve të punës dhe përmirësimin e cilësisë së tyre, nga ana tjetër PD dhe PM dhe SHB, mbështeten kryesisht te forcat e tregut dhe klimës së biznesit për të nxitur punësimin. PS, si parti në pushtet, vjen me bilanc konkret (ulje e papunësisë historikisht) dhe plane vazhdimësie me objektiva numerikë (p.sh. 6% papunësi). LB, e llojit social-demokrat progresist, e konsideron punësimin e denjë një emergjencë dhe propozon masa më radikale (rritje e madhe e pagës minimale, përgjysmim i informalitetit, etj.), duke spikatur për detajimin dhe ambicien e lartë politike në këtë fushë.

Ndërkaq, PD PM dhe SHB, fokusohen te lehtësirat fiskale si motor për punësim. Sa i takon nivelit të konkretizimit, LB dhe PS ofrojnë programe më të detajuara me masa të shumëfishta, ndërsa PD dhe sidomos PM e SHB, e trajtojnë punësimin në mënyrë më të tërthortë (nëpërmjet politikave fiskale e institucionale) dhe me më pak masa direkte.

3. MBROJTJA SOCIALE

3.1. Partia Socialiste e Shqipërisë (PS)

Qasja dhe masat kryesore: PS i kushton një kapitull të veçantë programor Mbrojtjes Sociale dhe Ndihmës Ekonomike, duke e cilësuar atë si “*garanci e solidaritetit dhe dinjitetit*”. Programi përmbledh reformat e ndërmarra viteve të fundit për ndërtimin e një sistemi më të drejtë e transparent të mbrojtjes sociale: pastrimin e skemës së ndihmës ekonomike nga abuzuesit dhe përfshirjen e mijëra familjeve realisht në nevojë, shumëfishimin e buxhetit të asistencës ekonomike nga 3.5 mln € në 15 mln €, subvencionimin e kontributeve për 9,200 nëna të papuna me ≥3 fëmijë, reformimin e skemës së aftësisë së kufizuar sipas standardeve moderne, dhe zgjerimin e shërbimeve sociale nëpërmjet Fondit Social. Këto masa tregojnë se PS ka intensivizuar mbrojtjen sociale gjatë qeverisjes së saj, me fokus te shtresat vulnerabël (familjet e varfra, gratë kryefamiljare, personat me aftësi të kufizuara, etj).

Konkretizimi dhe qartësia: PS shpalos objektiva konkrete për të ardhmen, që synojnë rritjen e përfitimeve dhe përmirësimin e cilësisë së jetës për grupet në nevojë. Një objektiv kryesor është rritja graduale e pensioneve: pensioni mesatar synohet të arrijë 400 € deri në 2030 për pensionistët me kontribute të plota, ndërsa pensioni minimal universal të arrijë 200 €. Kjo do të përfaqëson një rritje të ndjeshme krahasuar me nivelin aktual (pensioni mesatar në 2024 ishte 175 €). Gjithashtu, PS angazhohet për indeksimin e rregullt të pensioneve sipas rritjes së kostos së jetesës dhe për dhënie bonusesh të veçanta në varësi të zhvillimeve ekonomike, në mënyrë që pensionistët të mos humbasin fuqinë blerëse. Deri në 2030, synohet që pensionet të sigurojnë 40% të të ardhurave gjatë viteve aktive (pra të rritet raporti përfitim/kontribut).

Mbrojtja e shtresave vulnerabël: PS synon të zgjerojë më tej skemat e asistencës sociale. Plani është të rritet me 20% numri i familjeve në skemën e ndihmës ekonomike, duke pasur në fokus veçanërisht gratë kryefamiljare dhe komunitetet rom/egjiptian. Një masë tjetër është rritja e përfitimeve për fëmijët e familjeve në ndihmë ekonomike, me qëllim thyerjen e ciklit të varfërisë për brezin e ri. PS propozon edhe integrimin e asistencës me programe punësimi pra, përfituesit e ndihmës ekonomike të kenë qasje në programe të veçanta trajnimi e punësimi, për t'i nxjerrë nga varësia ndaj ndihmës. Në program parashikohen edhe masa specifike si: ofrimi i asistencës shtëpiake dhe këshillimit psiko-social për të moshuarit e vetmuar (garantimi i dinjitetit në pleqëri); krijimi i 20 ndërmarrjeve sociale në zona rurale për punësimin e grave dhe komuniteteve vulnerabël; zgjerimi i shërbimeve sociale (40 shërbime të reja me fokus te fëmijët, gratë në risk dhe të moshuarit); si dhe ngritja e një programi të ndihmës së shpejtë gjatë krizave natyrore.

Konkretizimi dhe rëndësia: PS demonstroi qartësi në këtë fushë, me objektiva të matura dhe masa të shumta. Kujdesi social zë një vend qendror në vizionin e PS për “Shqipërinë 2030” siç e përmbledh vetë programi, “një shoqëri e drejtë matet nga kujdesi për më të dobët”. Ky slogan pasqyron rëndësinë parimore dhe politike që PS i jep shtetit social. Mbrojtja sociale është ndër prioritetet kryesore, duke u trajtuar jo thjesht si çështje asistence, por si investim shoqëror për barazi dhe kohezion (p.sh. lidhja e ndihmës ekonomike me arsimimin e fëmijëve për të thyer varfërinë brez pas brezi).

3.2. Partia Demokratike e Shqipërisë (PD)

Qasja dhe masat kryesore: Programi i PD për mbrojtjen sociale formulohet rreth konceptit të “shtetit të së drejtës sociale”, i cili përmendet si pjesë e shtyllës së parë programore. Një propozim kyç i PD është përcaktimi zyrtar i minimumit jetik. Partia premton që brenda 100 ditëve të para të qeverisjes së saj të kryejë llogaritjen dhe miratimin e minimumit jetik në Shqipëri një instrument kyç për politikën sociale, që aktualisht mungon. PD e ka parashikuar këtë minimum në vlerën 200 € në muaj (për frymë), dhe ky do të shërbejë si referencë për skemat e mbrojtjes sociale. P.sh., pensionet minimale do të rriteshin në mënyrë emergjente në nivelin e 240 € (që është 20% mbi minimumin jetik të propozuar). Kështu, askush nuk do të mbetej me pension nën 200 € nëse PD zbaton planin e vet.

Në “paketën e emergjencës” që PD ka prezantuar, përfshihen edhe masa të drejtpërdrejta lehtësuese për familjet në vështirësi. Një prej tyre është amnistia e gjobave për energjinë elektrike dhe ujin për kategoritë vulnerabël; konkretisht për pensionistët, familjet në nevojë, punonjësit me paga nën mesataren, nënat kryefamiljare, familjet në ndihmë ekonomike dhe të papunët. Kjo nismë synon të lehtësojë barrën financiare të akumuluar nga familjet e varfra gjatë krizave ekonomike. Po ashtu, PD premton paketa mbështetëse për familjet e reja, si p.sh. subvencionimin e interesave të kredive (sidomos për strehim), për t’i ndihmuar çiftet e reja të stabilizohen ekonomikisht në vend.

Qartësia dhe fokusimi: Krahmasave të mësipërme, PD nënvizon rëndësinë e rritjes ekonomike gjithëpërfshirëse që askush të mos mbetet pas. Megjithatë, programi i saj social nuk paraqet një gamë të gjerë politikash sikurse ai i PS. Vëmendja kryesore është tek fuqizimi i individit përmes taksave të ulëta (sipas filozofisë së djathtë, secili mban më shumë të ardhura vetë dhe i përdor për mirëqenien e vet). Edhe pse PD adreson varfërinë (me minimumin jetik) dhe premton mbrojtje më të mirë për shtresat e dobëta, niveli i detajimit është më i ulët se i PS. Disa masa janë formuluar në parim (p.sh. “lufta kundër varfërisë” dhe “barazia ekonomike” përmenden si qëllime), por pa një listë të gjerë hapash konkretë. Kryesisht, PD përqendrohet në disa masa simbol, por me ndikim të menjëhershëm (p.sh. rritja e pensioneve minimale, amnistia e borxheve të vogla), duke lënë të kuptohet se pjesa tjetër e mbrojtjes sociale do të përfitojë nga rritja ekonomike dhe menaxhimi më i mirë i financave publike.

Rëndësia në program: Mbrojtja sociale tek PD ka një profil disi më të zbehtë krahasuar me punësimin dhe ekonominë, por gjithsesi është e pranishme si komponent i vizionit të saj. Duke futur konceptin e “të drejtës sociale” pranë “punës”, PD sinjalizon se mirëqenia e qytetarëve është pjesë e platformës së saj të ndryshimit. Masa si minimumi jetik dhe rritja e pensioneve minimale janë kompromis social brenda një programi tipik të djathtë (që tradicionalisht fokusohet tek tregu i lirë). Kjo tregon se PD synon ta balancojë ofertën e saj nga njëra anë ulje taksash për zhvillim, nga ana tjetër disa masa sociale për mbrojtjen e më të dobëtve. Politikisht, kjo është e rëndësishme për të zgjeruar mbështetjen elektorale. Sidoqoftë, në hierarkinë e përgjithshme të programit, temat sociale duket se qëndrojnë pas atyre ekonomike; PD i trajton ato si mbështetje plotësuese ndaj politikave të rritjes, e jo si shtyllë më vete shumë e detajuar.

3.3. Lëvizja Bashkë (LB)

Qasja dhe masat kryesore: Si parti e majtë, Lëvizja Bashkë ka një qasje të fuqishme pro-shtetit social. Programi i saj parashtrohet një zgjerim të shtetit të mirëqenies paralelisht me shtetin zhvillimor. LB argumenton se rritja ekonomike duhet të shkojë krah për krah me drejtësinë sociale. Struktura e programit përfshin kapituj të veçantë për pensionet, kujdesin social, shëndetësinë, arsimin, strehimin, etj. Kjo tregon se LB e trajton në detaje çdo aspekt kryesor të mbrojtjes sociale. Për shembull, në kapitullin Pensionet, evidentohet se pensionet aktuale janë të ulëta dhe se sistemi ka probleme në mbulimin universal. Referencat në program tregojnë se LB kritikon pagesat aktuale për personat me aftësi të kufizuara si shumë të ulëta (14,500 lekë në muaj, vetëm ~150% e pensionit social) dhe dukshëm nën minimumin jetik – një tregues se LB synon rritjen e ndihmës për këtë kategori.

Masa konkrete: Duke gjykuar nga qasja e përgjithshme, LB propozon masa të tilla si: rritje e pensionit social (për ata që nuk kanë kontribuar, p.sh. ish-fermerët), indeksim më bujar të pensioneve ekzistuese, ulje të moshës së pensionit për punë të vështira, etj. Gjithashtu, LB thekson të drejtat sociale të emigrantëve p.sh. angazhimi për njohjen e ndërsjellë të pensioneve me vendet ku punojnë emigrantët (PS përmend Greqinë në këtë kontekst, LB me gjasë e mbështet gjerësisht). Në fushën e asistencës sociale, LB pritet të kërkojë rritjen e ndihmës ekonomike në një nivel më të përafërt me nevojat reale, dhe zgjerimin e saj. Po ashtu, duke qenë se LB flet shpesh për dinjitet, mund të ketë synime për të siguruar të ardhura minimale për çdo qytetar (ndoshta një lloj minimum jetik i garantuar, koncept i ngjashëm me atë që PD ka përqafuar). Një fokus i mundshëm është kujdesi ndaj grupeve të cënueshme: LB do të rrisë mbështetjen ekonomike për personat me aftësi të kufizuara (duke kritikuar pagesën aktuale 14,500 lekë si të pamjaftueshme), mundësisht duke ofruar shërbime më të mira integruese për ta. Për strehimin social, LB ka gjasë të propozojë programe për banesa publike apo subvencione qiraje për familjet e pastreha.

Rëndësia në program: Programi i LB dallon për detajimin e politikave sociale, duke renditur problemaikën dhe zgjidhjet në secilin sektor. Për shembull, e trajton veçmas kujdesin social ku mund të përfshihen shërbimet komunitare, mbrojtja e fëmijëve, barazia gjinore dhe strehimin, që është një aspekt shpesh i anashkaluar nga partitë e mëdha. Duke e futur strehimin si kategori, LB tregon vëmendje ndaj nevojave bazë të jetesës dinjitoze. Rëndësia e mbrojtjes sociale në programin e LB është shumë e lartë: shteti social konsiderohet shtyllë e vizionit të saj politik. Kjo vihet re që në parathënien ku flitet për një “shtet social” si komplement i shtetit zhvillimor. LB praktikon një program të stilit evropian të majtë, ku zotimet për rritje buxheti në shëndetësi e arsim, financim i skemave sociale dhe mbrojtje e të dobëtëve janë të detajuara. Politikat sociale marrin rol qendror jo vetëm si instrumente për të ndihmuar të pamundurët, por edhe si mjete për të rritur cilësinë e kapitalit njerëzor (p.sh. arsim cilësor për çdo fëmijë, që nesër të ketë punë më të mirë).

3.4. Partia Mundësia (PM)

Qasja dhe masat kryesore: PM si një parti e qendrës së djathtë, e sheh mbrojtjen sociale në funksion të krijimit të mundësive të barabarta dhe jo si zgjerim të madh të shtetit. Programi i saj premton rritje të financimeve në sektorët socialë si shëndetësia dhe arsimi: konkretisht thotë se gjysma e kursimeve nga reforma e administratës (rreth 500 milion €) do të shkojë për shëndetësi, arsim, pensione dhe ndihmë për fëmijët e familjeve në nevojë. Kjo nënkupton një injektim të konsiderueshëm fondesh në këto fusha, pa rritur taksat (por duke i siguruar nga efikasiteti). Për shëndetësinë, PM zotohet për rritjen e pagave të mjekëve dhe përmirësimin e kushteve në spitale, me synimin final të frenimit të emigrimit të bluzave të bardha. Kjo lidhet drejtpërdrejt me cilësinë e shërbimeve sociale që marrin qytetarët.

Konkretizimi: PM e pranon nevojën e rritjes së pensioneve dhe përkrahjes së familjeve në nevojë, por e integron këtë në planin e vet financiar. Duke e specifikuar se një pjesë e fondeve të kursyera do të shkojë për rritjen e pensioneve dhe kontribute për fëmijët në familjet e varfra, PM jep një sinjal konkret se do të ketë përmirësime në këto zëra. Nuk jepen shifra ekzakte se sa do të rriten pensionet, por përmendet një pension minimal dinjitoz si objektiv moral. Gjithashtu, PM flet për një shtet që nuk rëndon mbi qytetarin, por “i jep mundësi çdo individit” – kjo sugjeron politika aktive për të nxjerrë njerëzit nga varfëria përmes punësimit dhe arsimit, më shumë sesa përmes asistencës pasive.

Rëndësia në program: Krahas disa angazhimeve të qarta (pagat e mjekëve, fondi për pensione), programi i PM nuk detajon shumë elementë të tjerë të mbrojtjes sociale. Për shembull, nuk hasim një listë premtimesh për rritjen e ndihmës ekonomike, për strehimin social, apo skema të reja sociale. Kjo mund të jetë për shkak se PM përqendrohet te ajo që e sheh më emergjente (shëndetësia dhe pensionet) dhe beson se hapësira fiskale do të jetë e kufizuar. Në aspektin e prioritetit, PM padyshim jep prioritet

fillimisht zhvillimit ekonomik, por tregon edhe një komponent social në filozofinë e saj ideja se duhen shfrytëzuar kursimet nga shpenzimet e tepërta për të financuar sektorët socialë nënkupton se kujdesi social ka rëndësi si përmbushje e përgjegjësisë bazë të shtetit. Politikisht, PM synon të jetë e ekuilibruar: as të mos e neglizhojë krejt mbrojtjen sociale, as të mos premtojë shpenzime të papërbalueshme. Prandaj, në programin e saj, mbrojtja sociale ka rëndësi mesatare – e pranishme, e financuar me kujdes, por jo e zgjeruar përtej mundësive.

3.5. Partia Shqipëria Bëhet (SHB)

Qasja dhe masat kryesore: Partia Shqipëria bëhet i kushton një vëmendje të veçantë mbrojtjes sociale. Ajo propozon që çdo pension, ndihmë ekonomike, pagesë për jetimët, apo pagesë paaftësie nuk do të jetë më e vogël se 20,000 lekë në muaj. Madje premtonte se pensionet e të gjitha kategorive do të indeksohen çdo vit, bazuar në studimin përkatës i Ministrisë së Mirëqënies Sociale. Sipas Shqipëria Bëhet pensionet aktuale me vlerë nga 20,000 lekë e sipër do të rriten me nga 2,500 lekë në vit për 4 vitet para të qeverisjes. (shembull: viti i parë është 20,000 bëhet 22,500 në muaj, viti i dytë nga 22,500 bëhet 25,000.)

Konkretizimi: Partia Shqipëria Bëhet në programin e saj duket se ka masa konkrete në lidhje me mbrojtjen sociale duke artikuluar edhe masa të tjera indirekte që përmirësojnë mjedisin social dinjitoz të kategorive të pamundura. Përshembull për të gjithë fëmijët deri në moshën 18 vjeç, shteti do të emetojë një kartë të posaçme me emër të personalizuar, e cila do të jetë e aksesueshme pranë çdo subjekti tregtar, të paracaktuar nga shteti paraprakisht. Ky subjekt tregtar në çdo rast duhet të jetë biznes i vogël. Kjo kartë do të ketë të listuar llojet e ushqimeve që mund të blihen përmes saj të tilla si: veza, qumështi, mielli, perimet, frutat, mishi, peshku. Karta do të karikohet me 3,000 lekë çdo muaj me kushtin që vlera të konsumohet brenda datës 1 të çdo muaji pasardhës. Vlera e pa konsumuar nuk kalohet në muajin pasardhës, dhe do të jetë fikse për çdo muaj.

Rëndësia: Koncepti i mbrojtjes sociale është i përfshirë në disa prej kapitjeve të programit të SHB çka tregon që i ka kushtuar një rëndësi të madhe. Partitë që nuk premtojnë se mund të krijojnë mazhorancën qeverisëse, gjithmonë është rreziku që në skemën e parë politike që i lejon ato të jenë pjesë e ekzekutivit “sakrifikojnë” pjesën e programit të tyre politik.

3.6. Krahësim i qasjeve në fushën e mbrojtjes sociale

PS dhe LB paraqesin platformat më të gjera e më përfshirëse lidhur me mbrojtjen sociale, ndërsa PD SHB dhe PM janë më të kufizuara e selektive në këtë aspekt. PS, si parti qeverisëse, ofron vazhdimësi dhe zgjerim të skemave ekzistuese me objektiva ambiciozë (p.sh. pension minimal 200 €, rritje 20% e mbulimit të ndihmës ekonomike). LB shkon edhe më tej duke vizatuar një vizion të një shteti social të fuqishëm, me ndërhyrje

pothuajse në çdo dimension të mirëqenies qasje e ngjashme me partitë evropiane social-demokrate/majta të reja, e cila në kontekstin shqiptar është e pazakontë për nga detajimi. Në kontrast, PD dhe PM ndjekin filozofinë e tregut: fillimisht rritje ekonomike, pastaj shpërndarje e fryteve. PD artikulon disa masa sociale (minimumi jetik, pensionet minimale, amnistia e faturave) që përkojnë edhe me retorikën populiste-elektorale për të zbutur efektet e krizës tek qytetarët. PM, si parti e vogël e djathtë, mban një qasje me theks tek përmirësimi i shërbimeve (mjekët, arsimi) dhe ndihma e fokusuar (pensionet, fëmijët në nevojë), por pa premtime të mëdha universale.

4. TË DREJTAT E PUNËTORËVE

4.1. Partia Socialiste e Shqipërisë (PS)

Qasja dhe masat kryesore: PS nuk e titullon veçmas një kapitull për të drejtat e punëtorëve, por elemente të kësaj teme janë të integruara në politikat e punësimit dhe mbrojtjes sociale. Qasja e PS ndaj të drejtave në punë fokusohet kryesisht në përmirësimin e kushteve ekonomike të punëtorëve: rritjen e pagave, sigurimin e kontributeve dhe mbrojtjen e tyre sociale. Për shembull, PS thekson se paga minimale është dyfishuar gjatë viteve të qeverisjes së saj, dhe paga mesatare në sektorin publik është rritur ndjeshëm. Këto rritje konsiderohen si një mënyrë për të garantuar dinjitetin ekonomik të punëmarrësve. Në program gjejmë gjithashtu masa për reduktimin e informalitetit në tregun e punës: PS premton se do të ulë akoma më tej informalitetin duke nxitur deklarin e pagave reale dhe duke siguruar që çdo punonjës të kontribuojë për pensionin e vet. Kjo nënkupton forcim të zbatimit të ligjit të punës dhe kontrollit mbi punëdhënësit që shmangin sigurimet – pra, një mbrojtje më e mirë e të drejtave të punëtorëve për përfitime sociale.

Konkretizimi: Si parti në pushtet, PS e sheh avancimin e të drejtave të punëtorëve edhe në kontekstin e integritetit evropian. Programi përmend se Shqipëria ka miratuar reforma të rëndësishme (p.sh. reformat në drejtësi, apo statusin në organizata ndërkombëtare) për respektimin e të drejtave themelore, ku mund të nënkuptohet edhe puna. PS ka iniciuar hartimin e një Kodi të ri të Punës (në vitet e fundit, jashtë programit ka patur diskutime për përafrimin me standartet e BE), megjithëse programi nuk e përmend specifikisht këtë. Gjithsesi, vlen të theksohet se PS e lidhi rritjen ekonomike edhe me respektimin e të drejtave: “një ekonomi e drejtë” ku përfitimet ndahen dhe asnjë nuk mbetet pas – kjo frymë përshkon programin, p.sh. në synimin për paga të barabarta për gratë (adresimi i hendekut gjinor në paga dhe punësim) .

Sindikatat dhe dialogu: Programi i PS nuk bën referenca eksplicite ndaj sindikatave apo marrëdhënieve të punës (p.sh. kontratat kolektive, dialogu social tripalësh). Kjo sugjeron se PS, në retorikën e programit elektorale, i jep përparësi aspektit ekonomik (pagat, vendet e punës) ndaj të drejtave kolektive të punëtorëve. Kjo nuk do të thotë që PS i mohon këto

të drejta; thjesht nuk i ka spikatur si çështje kryesore elektorale. Në praktikë, si qeveri, PS ka funksionuar me Këshillin Kombëtar të Punës (ku përfshihen sindikatat dhe organizatat e biznesit) për caktimin e pagës minimale apo çështje të kodit të punës, por programi i saj zgjedhor 2025 nuk ofron premtime specifike në këtë drejtim.

Rëndësia në program: PS e trajton çështjen e të drejtave të punëtorëve kryesisht në kuptimin e garancive sociale dhe ekonomike (të drejta në paga të mira, sigurime shoqërore, trajtim dinjitoz përmes politikave sociale). Programi i saj është më pak i fokusuar te të drejtat kolektive (të drejtat për organizim sindikal, greva, dialog social) ose te kushtet teknike të punës (shëndeti e siguria në punë, pushimet, orari i punës). Duke qenë se këto fusha janë të mbuluara nga ligjet ekzistuese, PS më tepër premtim zbatim dhe përmirësim gradual se sa reforma të reja thelbësore. Rëndësia e kësaj teme në programin e PS është e nënkuptuar pjesë e vizionit për “një shoqëri të drejtë”, por jo e amplifikuar me kapitull më vete.

4.2. Partia Demokratike e Shqipërisë (PD)

Qasja dhe masat kryesore: PD tradicionalisht ka një fokus më të vogël tek sindikatat apo të drejtat kolektive në punë, dhe ky reflektim shihet edhe në programin 2025. Edhe pse në 5 prill Kryetari I PD-së, Sali Berisha nënshkroi një kontratë me Sindikatat e Bshkuara të Pavarura të Shqipërisë, duke premtuar angazhimin për realizimin e premtimeve për pensionistët dhe punëtorët⁶, nuk ka seksion të veçantë për të drejtat e punëtorëve. Në vend të kësaj, PD i adreson ato në mënyrë të tërthortë brenda vizionit të vet për ekonominë dhe shtetin e së drejtës. Fjala “e drejta sociale” në shtyllën kryesore nënkupton se PD aspiron një shoqëri ku respektohen disa standarde minimale për qytetarët në punë. Në këtë frymë, PD ka përqafuar idenë e minimumit jetik dhe pagës minimale prej 500€, gjë që lidhet me të drejtën e punëtorit për një shpërblym të mjaftueshëm. Kjo përbën një evolucion në diskursin e PD (e djathta shqiptare më herët ka qenë e rezervuar ndaj përcaktimit të minimumit jetik si instrument politik). PD premtim kështu të forcojë të drejtën e punëtorëve për paga dinjitoze nëpërmjet politikës (jo thjesht tregut).

Konkretizimi: Programi i PD vë theks te të drejtat individuale: e drejta për mundësi punësimi, për të pasur një trajtim të barabartë (PD flet për meritokraci dhe luftë kundër nepotizmit, që nënkupton të drejtën e secilit për të konkurruar ndershëm për një vend pune). Masa si eliminimi i punësimeve fiktive në administratë dhe shkurtimi i burokracisë i shërbejnë pikërisht krijimit të një ambienti ku punëtorët dhe profesionistët vlerësohen për merita. Kjo është një formë mbrojtjeje e të drejtave në këtë rast, e drejta për mosdiskriminim politik në punësim, një problem real në Shqipëri.

⁶ <https://pd.al>

Sindikatat dhe dialogu social: Në daljet publike, drejtues të PD kanë folur për përmirësimin e klimës së biznesit dhe marrëdhënieve punëdhënës-punëmarrës në kuadër të stabilitetit social, por në programin e shkruar nuk artikulohen premtime specifike për sindikatat ose për fuqizimin e dialogut social institucional. PD historikisht ka pasur marrëdhënie komplekse me sindikatat (shumë sindikata të mëdha kanë qenë tradicionalisht më pranë së majtës), prandaj në programin elektorale kjo temë nuk zë vend.

Rëndësia në program: Qasja e PD ndaj të drejtave të punëtorëve mund të përmbledhet si garantim i kushteve bazë për punë të denjë, kryesisht përmes politikave ekonomike që rrisin pagat dhe reduktojnë papunësinë. PD kërkon të forcojë shtetin ligjor që mbron qytetarët (përfshirë punëtorët) nga padrejtësitë bie fjala, korrupsioni, klientelizmi apo abuzimi i zyrtarëve dëmton edhe të drejtat e punëtorëve, prandaj lufta anti-korrupsion e PD ka si efekt anësor edhe një treg pune më të drejtë. Por PD nuk propozon ndonjë ndryshim në legjislacionin e punës specifikisht apo ndonjë iniciativë proaktive për të drejtat e punëtorëve (p.sh. nuk flitet për rritjen e fuqisë së Inspektoratit të Punës, ose për shtimin e masave ndëshkuese ndaj shkelësve të të drejtave në punë). Në hierarkinë e programit të PD, të drejtat e punëtorëve si kategori e veçantë nuk janë shumë të theksuara; ato janë të nënkuptuara si pjesë e idesë së përgjithshme për një shoqëri me drejtësi dhe mundësi.

4.3. Lëvizja Bashkë (LB)

Trajtimi në program: Të drejtat e punëtorëve janë thelbi i mesazhit politik të Lëvizjes Bashkë. LB e fillon programin e vet të punës duke deklaruar se puna duhet të jetë e sigurt dhe me të drejta të respektuara. Kjo e vendos qartë standardin e “punës së denjë” sipas ILO (Organizatës Ndërkombëtare të Punës) në qendër të platformës. LB identifikon probleme konkrete me të drejtat në punë në Shqipëri, si: shkeljet dhe abuzimet me oraret e punës, mungesa e kontratave formale, informaliteti në paga, diskriminimi (p.sh. hendeku gjinor në punësim e pagesë) dhe dobësia e organizimit sindikal.

Masa dhe angazhime: LB paraqet një sërë masash për fuqizimin e të drejtave të punëtorëve:

Siç u përmend edhe te punësimi, LB do të rimëkëmbë Inspektoratin e Punës dhe do ta bëjë atë efektiv në ndëshkimin e abuzimeve. Ky është një hap konkret për të siguruar që ligjet e punës (për oraret, pushimet, pagën minimale, sigurinë teknike) të zbatohen realisht.

Lufta kundër informalitetit dhe evazionit: LB e sheh punën e pasiguar dhe evazionin fiskal si cenim të drejtave të punëtorëve (pasi këta punëtorë humbin të drejtat e sigurimeve shoqërore). Prandaj, masat e formalizimit (p.sh. në bujqësi me kooperativa) janë njëkohësisht masa për t'i dhënë secilit punëtor të drejtën e mbrojtjes sociale.

Paga të mjaftueshme: LB argumenton se e drejta e punëtorit për një jetë dinjitoze nënkupton të drejtën për pagë të mjaftueshme. Duke propozuar 60,000 lekë si pagë minimale, LB në fakt po i jep një dimension të drejte kësaj kërkesë – e quan “nivel i dinjitetshëm”. Kjo shkon përtej ekonomisë së tregut, është një pikëpamje normative që paga minimale është çështje dinjiteti dhe e drejte humane.

Organizimi sindikal dhe negociatat kolektive: LB është deri tani e vetmja ndër këto parti që e përmend qartë rëndësinë e organizimit sindikal. Në vizionin e saj, fuqizimi i sindikatave është pjesë e së ardhmes së Shqipërisë. Madje, siç u vu re, LB dëshiron nxitjen e sindikatave edhe për punëtorët emigrantë, duke i lidhur ata me sindikatat vendase në vendet ku punojnë. Kjo tregon një bindje se sindikatat janë instrument kryesor për mbrojtjen e të drejtave të punëtorëve. Ka gjasa që LB të ketë në program propozime për lehtësimin e procedurave së organizimit sindikal apo zgjerimin e së drejtës së grevës. Një indicie e vogël: programi flet për marrëveshje kolektive dhe ofrim lehtësirash për punonjësit me kontrata kolektive në sektorin e shërbimeve, çka nënkupton se LB dëshiron të stimulojë firmosjen e kontratave kolektive midis sindikatave dhe punëdhënësve (ndoshta me politika fiskale favorizuese për ato kompani që kanë kontrata kolektive).

Mbrojtja nga abuzimet dhe diskriminimi: LB angazhohet për mbrojtjen e grupeve si gratë (sidomos në tregun e punës ku ekziston diskriminim në paga e mundësi) dhe personat me aftësi të kufizuara (që të mos përjashtohen nga tregu i punës dhe të kenë mbështetje të veçantë). Edhe në kontekstin e emigrantëve, LB flet për mbrojtjen ligjore nga diskriminimi. Këto janë të gjitha aspekte të së drejtave të punëtorëve në një sens të gjerë.

Rëndësia në program: LB e ngre flamurin e të drejtave të punëtorëve më lart se çdo forcë tjetër në këto zgjedhje. Programi i saj i detajuar dhe i mbushur me politika pro-punëtorit e bën atë zërin kryesor të çështjeve të punës së denjë. Për LB, respektimi i të drejtave në punë nuk është dytësor ndaj zhvillimit ekonomik, por i barazvlefshëm. Kjo del nga formulimi që vizioni i LB është njëkohësisht shtet zhvillimor dhe shtet social – pra, të drejtat e punëtorëve dhe mirëqenia e tyre janë po aq të rëndësishme sa investimet dhe rritja.

4.4. Partia Mundësia (PM)

Qasja dhe masat kryesore: Programi i PM nuk adreson drejtpërdrejt çështje si të drejtat e punëtorëve apo sindikatat. Si një parti e re dhe e vogël qendre-djathtas, PM fokusohet tek oportunitetet dhe tek shteti i së drejtës në përgjithësi. Nga këndvështrimi i PM, punëtorët shqiptarë do të përfitojnë më shumë të drejta e mirëqenie kur të çrrënjosen korrupsioni, nepotizmi dhe kur ekonomia të lulëzojë. Kjo reflektohet në sloganin “për shqiptarë që pasurohen nga puna e tyre, jo nga lidhjet politike” në këtë fjali aludohet e drejta e secilit për t’u shpërblyer sipas punës dhe jo për shkak të privilegjeve. Kësisoj, e drejta për meritë në punësim dhe biznes është një aspekt që PM e mbron fort (p.sh. eliminimi i punësimeve fiktive dhe abuzive në administratë është një hap drejt garantimit të konkurrencës së ndershme për vendet reale të punës).

Aspekte të specifikuar: PM nuk përmend ligjet e punës, por adreson disa çështje që lidhen me të drejtat e punëtorëve: Në sektorin publik, heqja e punësimeve fiktive është në vetvete mbrojtje e së drejtës së qytetarit për të mos paguar taksa për “punëtorë fantazmë” dhe një mesazh se në administratë do punojnë vetëm ata që realisht kontribuojnë. Kjo krijon një administratë më meritokratike ku punonjësit ndihen të vlerësuar për punën e tyre, dhe njëkohësisht rrit respektin e publikut për punën e nëpunësve (kjo lidhet me motivimin e punonjësve publikë).

Dialogu dhe partneriteti: Programi i PM thekson zgjidhjen e problemeve përmes dialogut dhe partneriteteve. Kjo është një deklaratë e përgjithshme, por mund të kuptohet edhe si një qasje konsensuale në politikë-bërje, ku qeveria dëgjon palët e interesit. Për shembull, PM mund të jetë e hapur të konsultohet me dhomat e tregtisë dhe me grupet e interesit (përfshi sindikatat nëse këto bëhen zë më i fortë) në hartimin e politikave. Megjithatë, kjo nuk është e specifikuar ndaj sindikatave, është më shumë filozofi e përgjithshme.

Kushtet e punës: Një element që PM e cek është përmirësimi i kushteve të punës për profesionistët kyç (mjekë, mësues etj.) si pjesë e planeve për shëndetësi e arsim. Për shembull, rritja e pagave të mjekëve dhe kushtet më të mira në spitale jo vetëm frenon largimin, por edhe u jep atyre motivim dhe vlerësim që është pjesë e të drejtës së tyre për një mjedis pune dinjitoz. Kjo qasje mund të shtrihet gradualisht edhe në sektorë të tjerë: PM mund të mendojë se kur ekonomia rritet dhe korrupsioni pakësohet, edhe sektorët privatë do u ofrojnë punonjësve kushte më të mira.

Rëndësia në program: PM në programin e vet e adreson temën e të drejtave të punëtorëve indirekt, kryesisht si efekt pozitiv i politikave të mira qeverisëse. Pra, nuk premtim shtim të rregulloreve apo ndërhyrje të reja ligjore për të drejtat në punë, por premtim një mjedis ku të drejtat ekzistuese do të respektohen më mirë sepse do të sundojë ligji (p.sh. bizneseve do t'u leverdisë të zbatojnë ligjin kur taksat janë të ulëta dhe inspektimet jo arbitrare, sipas logjikës së PM). Gjithashtu, duke mos rënduar biznesin me “kontrolle shtetërore” për 3 vjet, PM jep sinjal se preferon vetërregullimin deri diku, që mund të ngrejë pikëpyetje nëse kjo do të cenonte monitorimin e kushteve të punës. Megjithatë, synimi kryesor këtu është të inkurajojë hapjen e vendeve të reja pune. Në fund të fundit, PM e sheh rolin e vet në këtë fushë si garant i së drejtës për një shans: çdo qytetar të ketë mundësi të punojë pa u penguar nga një sistem i padrejtë. Të drejtat specifike në vendin e punës (pagat, orët, pushimet) i konsideron të mbrojtura nga ligjet ekzistuese, të cilat duhet të zbatohen. Pra, nuk është prioritet i veçantë elektorale, por as i neglizhuar plotësisht thjesht i përfshirë nën ombrellën e shtetit ligjor dhe zhvillimit ekonomik.

4.5. Partia Shqipëria Bëhet

Qasja dhe masat kryesore: Edhe Partia Shqipëria Bëhet nuk i kushton vemendje të posaçme të drejtave të punëtorëve. Sidomos atyre në sektorin privat, për të cilët shteti duhet të kujdeset në formë direkte dhe indirekte.

4.6. Krahësim i qasjeve në fushën e të drejtave të punëtorëve

Në këtë dimension, Lëvizja Bashkë dallohet qartë si partia që e ka flamurin e të drejtave të punëtorëve. Ajo artikulon hapur kauzën e punëtorëve nga paga e dinjitetshme te organizimi sindikal dhe propozon masa konkrete për t'i fuqizuar ato (Inspektorat i fortë, sindikata aktive, kontrata kolektive, etj.). Partia Socialiste ndjek me hapa më të matur: nuk fokusohet te aspekti sindikal apo aktivizmi i punëtorëve, por përmes politikave shtetërore (ritje pagash, sigurime shoqërore) synon që punëtorët të jenë më të mbrojtur e më të vlerësuar. PS mbështetet tek legjislacioni ekzistues dhe përmirësimi gradual i tij në kuadër të integritetit evropian, pa premtime të bujshme në këtë fushë – por bilanci i qeverisjes së saj (p.sh. rritja e pagës minimale, ulja e informalitetit) tregohet si provë e respektimit të të drejtave ekonomike të punëtorëve.

Partia Demokratike Shqipëria Bëhet dhe Partia Mundësia e trajtojnë çështjen e të drejtave të punëtorëve kryesisht si një nënprodukt të politikave të tyre ekonomike. Asnjëra nuk flet shumë për sindikatat apo kontrollin e kushteve në terren. PD, sidoqoftë, ka bërë një hap drejt të drejtave sociale duke premtuar një paga minimale më të lartë dhe standardin e minimumit jetik çka përkton me një kërkesë të kahershme të sindikatave. Kjo tregon që PD, edhe pse e djathtë, e ka parë të nevojshme të adresojë të drejtat ekonomike bazë të punëtorëve në program (ndoshta për shkak të krizës së kostos së jetesës dhe

presionit publik). PM mban një qëndrim liberal: “të drejtat do të respektohen kur shteti të bëhet eficient dhe mos abuzojë”. Kjo nënkupton më pak rregullime shtesë, më shumë zbatim të atyre që janë.

Në prioritizim, LB e ka shumë lart të renditur këtë temë (kjo është një nga arsyet pse ekziston ajo si parti). PS dhe PD e konsiderojnë të rëndësishme, por jo pika kryesore për të fituar zgjedhjet ato fokusohen respektivisht tek stabiliteti/zhvillimi dhe ndryshimi ekonomik, duke e vendosur diskursin mbi të drejtat e punëtorëve në plan të dytë. PM, nga vetë përmasa dhe filozofia e saj, i jep prioritet minimal (brenda pikëpamjes “shtet i së drejtës” dhe “mundësi për të gjithë”, të drejtat e punëtorëve janë implicit).

Mund të thuhet se ndërjegjësimi për punën e denjë (në kuptimin e të drejtave dhe standardeve) ka hyrë në narrativën e disa partive kryesore – p.sh. PD duke folur për minimumin jetik apo PS duke premtuar pension minimal dinjitoz – gjë që reflekton ndikimin e diskursit publik për standardet e jetesës. Por megjithatë, vetëm LB e adreson çështjen në plotninë e saj sipas konceptit ndërkombëtar Decent Work⁷.

5. DIALOGU SOCIAL

5.1. Partia Socialiste e Shqipërisë (PS)

Qasja dhe masat kryesore: Dialogu social – i kuptuar si bashkëpunimi formal ndërmjet qeverisë, sindikatave dhe organizatave të punëdhënësve nuk shfaqet në mënyrë eksplicite në tekstin e programit të PS 2025. Megjithatë, si forcë qeverisëse, PS tradicionalisht ka funksionuar duke u konsultuar me partnerët socialë në kuadër të institucioneve ekzistuese (p.sh. Këshilli Kombëtar i Punës).

Elemente të dialogut: Një fushë ku PS e nënkupton dialogun është partneriteti me biznesin privat. PS përmend disa herë bashkëpunimin me sektorin privat (p.sh. në arsimin profesional dual, apo në nismat e zhvillimit ekonomik). Kjo tregon se qeveria socialiste e sheh palën e biznesit si partner. Edhe në zbatimin e politikave sociale (si programet e ndërmarrjeve sociale apo punësimi i të rinjve), mund të nënkuptohet një farë dialogu me shoqërinë civile dhe komunitetet. Por askund në program nuk përmenden sindikatat drejtpërdrejt. Kjo mbase sepse PS, si parti e qendrës së majtë por pro-biznes, ka zgjedhur të mos identifikohet hapur me sindikatat (për të mos humbur votën e biznesit, apo për të mos u dukur “e majtë e vjetër”).

Angazhime specifike: PS nuk jep ndonjë angazhim për forcimin institucional të dialogut social (si p.sh. përmirësimi i funksionimit të këshillave tripalësh, apo inkurajimi i marrëveshjeve kolektive). Duket se e konsideron kuadrin aktual të mjaftueshëm. Nëse lexohet midis rreshtave, reformat për digitalizimin e shërbimeve dhe anti-korrupsionin

⁷ <https://www.ilo.org/topics/decent-work>

(që PS i përmend shpesh) do të krijojnë një administratë më transparente që u përgjigjet qytetarëve kjo është një formë e gjerë e dialogut, ku zëri i qytetarit merret parasysh dhe shteti bëhet i hapur. Por kjo është më tepër llogaridhënie publike se sa dialog social në kuptimin klasik.

Rëndësia në program: Për PS, dialogu social nuk është një temë që i jepet profil i lartë elektoral. Si parti në pushtet prej 3 mandatesh, PS e ka pasur në dorë mekanizmin e dialogut social dhe e ka përdorur atë në mënyrë funksionale por jo transformative pra, e ka mbajtur në nivele rutinore (p.sh. për paga minimale, këshillime ligjore), pa ndërmarrë nisma për ta zgjeruar. Në program, kjo reflekton një farë vetëkënaqësie se status quo-ja është e pranueshme. Vlen të theksohet se PS së fundmi ka pasur marrëdhënie relativisht paqësore me sindikatat kryesore (p.sh. ka arritur marrëveshje rritjesh pagash me sindikatat e arsimit, shëndetësisë, administratës). Kjo paqe sociale ndoshta bën që dialogu social të mos jetë as çështje debati në fushatë – nuk ndjehet si problem për t’u zgjidhur, prandaj PS nuk e trajton gjerësisht.

5.2. Partia Demokratike e Shqipërisë (PD)

Qasja dhe masat kryesore: Edhe PD nuk e adreson drejtpërdrejt dialogun social në dokumentin e saj programor. Vëmendja e PD është më shumë tek dialogu politik (p.sh. si do të bashkojë vendin, do të dëgjojë biznesin, etj.) sesa tek dialogu tripalësh institucional. Nuk gjejmë referenca për sindikata apo këshilla trepalësh. PD historikisht ka pasur një qasje më konfliktuale ose indiferente ndaj sindikatave, veçanërisht kur ka qenë në pushtet (kujtojmë se në vitet ’90 lindi lëvizja sindikale por pati edhe përplasje; ndërsa në qeverisjen 2005–2013 PD nuk pati ndonjë agjendë të posaçme pro-sindikatave). Kjo traditë reflektohet në mungesën e premtimeve në këtë drejtim.

Qasje e përgjithshme: Programi ekonomik i PD flet për bashkëpunim me të gjithë aktorët e tregut për zhvillim, por kjo i referohet kryesisht aktorëve ekonomikë (investitorët, sipërmarrësit) dhe ndoshta shoqërisë civile e ekspertëve, e më pak sindikatave të punëtorëve. PD tenton të projektojë imazhin e një qeverie të vogël e cila vendos rregulla të thjeshta loje dhe pastaj aktorët shoqërorë (biznesi, qytetarët) ndërveprojnë lirshëm. Në këtë kuptim, PD nuk tregon entuziazëm për forume institucionale të dialogut ndoshta do t’i mbajë ato ekzistuese, por nuk i sheh si kyçe për reformat e saj.

Marrëdhëniet punëdhënës-punëmarrës: Në vizionin e PD, përmirësimi i klimës së biznesit do të ulë konfliktet dhe do të krijojë mundësi për punëtorët, çka pritet të zvogëlojë tensionet sociale. Mund të thuhet se PD implicit synon dialog social “të heshtur” përmes kompromisit fiskal: u jep bizneseve taksa të ulëta dhe punëtorëve paga më të larta (të pataksuara për pjesën e tyre bazë), duke pritur që të dyja palët të jenë të kënaqura dhe të mos konfliktohen. Kjo është një filozofi e ndryshme nga LB, e cila do palët në tryezë të bisedimeve – PD më shumë do t’i pajtojë interesat e palëve përmes tregut.

Rëndësia në program: Për PD, dialogu social nuk figuron si prioritet. Nëse do të fitojë, do të varet nga mënyra e qeverisjes sesi do e trajtojë partneritetin me sindikatat apo organizatat e biznesit, por elektoralisht, PD nuk po llogarit ndonjë përfitim votash nga sindikatat, as nuk ndjen presion t'u flasë atyre. Ajo synon më tepër votuesit e vetëpunësuar, sipërmarrës apo edhe punonjësit e pakënaqur me ekonominë aktuale, të cilëve u premtonte zgjidhje përmes rritjes ekonomike e jo në tavolinë negociimi. Kjo do të thotë se në program dialogu social ka peshë të ulët ose zero.

5.3. Lëvizja Bashkë (LB)

Trajtimi në program: LB e integron konceptin e dialogut social brenda qasjes së vet pjesëmarrëse dhe sindikaliste. Siç u analizua te pjesa e të drejtave të punëtorëve, LB mbështet fuqimisht organizimin e punëtorëve dhe fuqizimin e sindikatave. Kjo vetvetiu nënkupton një vizion ku punëtorët kanë një zë të fortë në tryezat e bisedimeve me punëdhënësit dhe qeverinë. Për LB, dialogu social është mjeti për të menaxhuar transformimet ekonomike në mënyrë të drejtë e gjithëpërfshirëse. P.sh., LB kritikon modelin aktual ku rritja ekonomike nuk është ndarë drejt me punëtorët dhe ofron dialogun e aktorëve si mekanizëm zgjidhës.

Propozime konkrete: LB ka gjasa të propozojë reformimin e Këshillave të Dialogut Social, si në nivel kombëtar ashtu edhe lokal. Mund të imagjinohet se LB do që vendimet për politikën e punës (p.sh. paga minimale, reforma pensioni, siguria në punë) të merren me konsensusin e sindikatave dhe organizatave të biznesit, në vend që të imponohen njëanshëm. LB mund të ketë përmendur edhe krijimin e mekanizmave të rinj ndoshta Këshilla Ekonomikë e Socialë me kompetenca strategjike konsultative, por pa burimin e saktë s'kemi detaje. Ajo që dimë është angazhimi për pjesëmarrje demokratike në vendimmarrje, çka natyrshëm përfshin edhe dialogun social.

Promovimi i kulturës së dialogut: LB, duke qenë vetë një lëvizje e dalë nga aktivizmi qytetar, mban një kulturë dialogu edhe me grupe informale. Mund të pritët që LB të inkurajojë krijimin e sindikatave të reja sidomos në sektorin privat (ku shumë sektorë s'kanë fare sindikata aktualisht), duke lehtësuar regjistrimin dhe veprimtarinë e tyre. Po ashtu LB mund të kërkojë përfshirjen e sindikatave në vendimmarrje lokale për çështje ekonomike (p.sh. këshillat e punësimit nëpër bashki).

Vlerësim: LB është promotore e dialogut social substancial. Në vizionin e saj, nuk mjafton të rritet paga minimale me vendim qeverie duhen negociata midis palëve; nuk mjafton të ngrihen taksat apo t'u ulen pa konsensus duhen tryeza ku të dëgjohen punëdhënësit dhe punëmarrësit. Kjo qasje e LB kontraston me praktikën e deritanishme në Shqipëri, ku dialogu social shpesh ka qenë formalitet. LB synon t'i japë atij jetë, si pjesë e një demokracie pjesëmarrëse. Sigurisht, LB si parti e vogël nuk do ta zbatojë dot vetë këtë vizion pa qenë në pushtet, por programi i saj vendos një standard aspirativ për dialog social cilësor.

5.4. Partia Mundësia (PM)

Trajtimi në program: PM nuk e përmend konceptin e dialogut social në mënyrë eksplicite sa i takon marrëdhënieve të punës. Programi i saj përmend “dialogun dhe partneritetet e përbashkëta” vetëm në një kontekst të përgjithshëm bashkëpunimi (ndoshta duke iu referuar edhe bashkëpunimit rajonal a komunitar). Nuk ka asnjë referencë ndaj sindikatave apo këshillave socialë. Kjo tregon se PM, e fokusuar te reformimi i shtetit dhe ekonomisë, nuk e ka prioritet adresimin e veçantë të dialogut ndërmjet punëtorëve, punëdhënësve dhe qeverisë.

Qasje e përgjithshme: Filozofia e PM favorizon zgjidhjet institucionale të drejtpërdrejta (p.sh. ligje të mira, zbatim i rreptë, ulje taksash) mbi negociatat mes grupeve të interesit. Ideali i saj është një shtet i vogël e efikas që ndërhyr pak, dhe një ekonomi ku palët vetë rregullojnë marrëdhëniet e tyre në kuadër të ligjit. Në një ekonomi të lirë e funksionale, sipas kësaj logjike, konfliktet punëdhënës-punëmarrës minimizohen, sepse punëdhënësit konkurojnë për punëtorë (duke ofruar kushte më të mira) dhe punëtorët konkurojnë për vende pune (duke pranuar kushte të drejta). Prandaj, roli i qeverisë reduktohet në sigurimin e një arbitri të drejtë (gjykata të pavarura për zgjidhjen e konflikteve të punës, të cilat janë pjesë e shtetit të së drejtës që PM propagandon). Përfshirja e qeverisë në tavolina tripalëshe nuk duket në frymën e programit të PM.

Partnerët socialë: PM i sheh investitorët dhe sipërmarrësit si partnerët kryesorë për të krijuar zhvillim, ndaj me ta padyshim do të mbajë dialog (p.sh. për politikat fiskale, klimen e biznesit). Përsa u përket punëtorëve, PM ndoshta mendon se interesat e tyre përfaqësohen më së miri nga qeveria (si garant i ligjit) dhe jo domosdoshmërisht nga sindikatat. Duke qenë forcë e re, PM nuk ka lidhje të konsoliduara as me sindikatat, as me grupet e biznesit, dhe i mungon ndoshta një vizion i detajuar për arkitekturën e dialogut social.

Vlerësim: Dialogu social nuk ka peshë të veçantë në programin e PM. Kjo rrjedh logjikisht nga orientimi i saj: PM do depolitizimin e ekonomisë dhe çlirimin e sipërmarrjes, duke besuar se kjo do të zgjidhë shumë nga problemet shoqërore. Në një mjedis ideal të tillë, roli i tryezave të negocimit tripalësh zbehet. Në praktikë sigurisht, edhe po të ishte në pushtet, PM do të duhej të merrej me sindikatat dhe organizatat e biznesit, por zgjedh t'i injorojë këto në program ndoshta sepse s'ka as pritshmëri elektorale nga to (sindikatat e mëdha nuk kanë shfaqur ndonjë qëndrim të fortë publik as pro, as kundër PM) dhe sepse elektoratin e vet e kërkon te qytetarët e zakonshëm jopartiakë.

5.5. Shqipëria Bëhet (SHB)

Trajtimi në program: Partia Shqipëria Bëhet nuk e bën pjesë të saj programor strukturën e sindikatave të punonjësve në Shqipëri. Ndërkohë që nuk e përfshin fare konceptin e dialogut social sa i takon marrëdhënieve të punës.

5.6. Krahësim i qasjeve në fushën e dialogut social

Në temën e dialogut social, ndarjet midis së majtës dhe së djathtës bëhen më të dukshme. Lëvizja Bashkë, si e majta e re, është mbështetësja më e fuqishme e dialogut social të institucionalizuar dhe real: ajo dëshiron punëtorë të organizuar dhe zë të barabartë në tryezë me biznesin dhe shtetin. Në krahun tjetër, partitë e qendrës së djathtë (PD dhe sidomos PM) e minimizojnë rolin e formalizuar të dialogut ato parapëlqejnë dialogun e tregut (konkurrencën dhe marrëveshjet direkte punëdhënës-punëmarrës) ndaj atij institucional. PS, megjithëse parti e qendrës së majtë në teori, në praktikë mban një profil mjaft centrist: nuk i antagonizon as sindikatat as bizneset, por as nuk i jep dialogut social ndonjë shtysë të re. Ajo e mban status quo-në, duke i trajtuar sindikatat si partnerë rutinorë konsultimi, jo si aktorë për ndryshim.

Lëvizja Bashkë e konsideron dialogun social pjesë integrale të vizionit të saj demokratik përfshirja e zërit të punëtorëve është për LB po aq e rëndësishme sa zgjedhjet e lira. Kjo e vë LB në një pozitë unike: as PS nuk shkon aq larg në retorikën pro-sindikale.

Partia Socialiste dhe Partia Demokratike, ndonëse ideologjikisht të kundërta, në praktikë kanë ngjashmëri: asnjëra nuk po bën fushatë me premtime për forcimin e sindikatave apo dialogut tripalësh. Kjo mund të reflektojë faktin se dialogu social në Shqipëri ende shihet si teknik, jo si temë që sjell vota. Vërtet, votuesit e gjerë ndoshta nuk ndikohen drejtpërdrejt nga kjo çështje, prandaj partitë e mëdha nuk i kushtojnë shumë vëmendje publike. PD dhe PS duket se llogarisin që me sindikatat do merren pas zgjedhjeve në tavolina jo publike, jo tani.

Partia Mundësia, dhe Shqipëria Bëhet nga pozicioni liberal, i japin peshë të ulët dialogut social formal. Ato synojnë ndryshime strukturore (taksat, administrata) dhe me korrigjimin e tyre, marrëdhëniet sociale stabilizohen vetë. Kjo është një pikëpamje më e djathtë se e PD (e cila të paktën konceptualisht pranon idenë e “shtetit social”).

Për ta përmbledhur: LB kërkon dialog social aktiv dhe emancipues, PS dhe PD preferojnë dialog social konvencional/administrativ, ndërsa PM dhe SHB mban një qëndrim minimalist ndaj dialogut social.

6. PËRFUNDIME

Punë e denjë është një koncept i gjerë që përmbledh punësimin produktiv, mbrojtjen sociale, të drejtat në punë dhe dialogun social. Analiza e mësipërme tregon se në programet e partive shqiptare për zgjedhjet 2025, komponentët e këtij koncepti trajtohen në mënyra dhe theksime shumë të ndryshme. Megjithatë nga analiza e programeve politike të pesë subjekteve politike të marra në analizë, vetëm Lëvizja Bashkë ka trajtuar të katër komponentët e Punës së Denjë.

Niveli i qartësisë dhe plotësisë: Partia Socialiste dhe Lëvizja Bashkë dalin si forcat me programet më të plota lidhur me punën e denjë, megjithëse me qasje të ndryshme. PS, me përvojën e qeverisjes, sjell një program të detajuar me shumë politika të vazhdimësisë, duke prekur të katër vektorët (vende pune, paga, pensione, asistencë, etj.) dhe duke ofruar shifra konkrete kudo që e bën programin e saj relativisht të qartë për çfarë synon të arrijë. Lëvizja Bashkë, si vizion idealist i majtë, e mbulon temën e punës së denjë gjerësisht dhe në thellësi: programi i saj është ndoshta më i detajuar nga të gjithë në aspektin e diagnozës së problemeve dhe propozimit të zgjidhjeve specifike (p.sh. nivele konkrete pagash, objektiva formalizimi, struktura institucionale të reja). Në këtë kuptim, LB ofron qartësi ideologjike dhe programore se çfarë do të thotë punë e denjë dhe si mund të arrihet.

Partia Demokratike, Shqipëria Bëhet dhe Partia Mundësia kanë programe më të kufizuara sa i përket punës së denjë. PD fokusohet shumë në aspektin ekonomik (punësim dhe paga) dhe prek disa elementë socialë (minimum jetik, pensionet minimale), por lë disi mënjanë dimensionet e tjera (të drejtat në punë dhe dialogun social). Programi i saj, ndonëse përmban disa objektiva të matshëm (p.sh. tatime, paga, investime), në tërësi është më i përgjithshëm në pjesën sociale dhe mund të konsiderohet më pak i plotë në konceptin holistik të punës së denjë; nuk shpjegon p.sh. si do të sigurohet siguria në punë apo zbatimin e të drejtave në sektorin privat, etj. PM, nga ana e vet, ka një program të shkurtër e të përqendruar te disa pika kyçe (taksë e sheshtë, kursime buxhetore, paga mjekësh). Kjo e bën atë të qartë në prioritetet e veta, por njëkohësisht lë jashtë shumë nën-tema të punës së denjë. Shqipëria Bëhet dhe Partia Mundësia si nuk adresojnë për shembull çështjet e sigurisë në vendin e punës, as nevojën për dialog me sindikatat – këto mungesa e bëjnë programin e saj të mangët nga pikëpamja e standardeve të punës së denjë të ILO-s.

Pesha politike e temës: Diferencat midis partive duken më qartë kur vlerësojmë se cilit aspekt të punës së denjë i japin më shumë rëndësi. PS i jep shumë peshë punësimit dhe mbrojtjes sociale këto janë shtylla të diskursit të saj elektoral (“vazhdim i rritjes ekonomike me kujdes social”). Ajo flet pak për të drejtat e punëtorëve si kategori më vete dhe nuk e përmend thujt fare dialogun social tregues se këto nuk konsiderohen fituese votash ose janë pjesë e kulturës ekzistuese të qeverisjes së saj pa nevojë theksimi. PD

vjen me një peshë të madhe te punësimi (prej nga dhe pritshmëritë e elektoratit të saj) dhe me retorikë të re edhe për pagën e denjë dhe minimumin jetik, çka tregon se i ka dhënë disa nuanca sociale programit të vet ekonomik. Gjithsesi, PD theksin kryesor politik e vendos te ndryshimi i modelit ekonomik më shumë sesa te garantimi shtetëror i kushteve të punës në këtë sens, puna e denjë trajtohet më tepër si rezultat i rritjes ekonomike, sesa si agjendë më vete. Lëvizja Bashkë e ka punën e denjë në qendër të identitetit të vet politik; ajo i jep peshë maksimale çdo dimensionit: qoftë punësimi masiv, qoftë mbrojtja sociale e plotë, qoftë fuqizimi i punëtorëve. Kjo e diferencon LB nga të tjerët si partia që e ka adoptuar plotësisht agjendën e Decent Work. Megjithatë, duke qenë se LB nuk synon pushtetin në këto zgjedhje, pesha e programit të saj është kryesisht në planin e debatit (ofron një vizion alternativ e shtyn kufijtë e diskutimit për çështjet sociale). Partia Mundësia i jep peshë të madhe çështjes së mundësive ekonomike (për punë dhe sipërmarrje) që lidhet me punësimin, por i jep peshë të vogël komponentëve të tjerë. Në retorikën e saj politike dominon anti-korrupsioni dhe nisma e guximshme e taksës 8%, ndërsa punëtorët, sindikatat apo dialogu social nuk zihen në gojë. Kjo sugjeron se për PM tema e punës së denjë nuk është një shtyllë propagande, përveç aspektit të punësimit që lidhet me ekonominë.

Në aspektin të qartësisë dhe konkretizimit: Programet e PS dhe LB dallohen për hollësi dhe objektiva të kapshëm, ndërsa PD, SHB dhe sidomos PM mbeten në nivel më të përgjithshëm për disa dimensione. P.sh., një votues që lexon programin e PS apo LB mund të kuptojë qartë se ç'do të ndodhë me pagën minimale, me pensionet, me ndihmën ekonomike, etj., dhe çfarë prioritetesh ka partia për kushtet e punës; një votues që lexon programin e PD do të shohë vizionin për taksa e vende pune, por do të gjejë më pak fakte konkrete se si jeta e përditshme e punëtorit do të bëhet më e mirë në aspektin e kushteve të punës; ndërsa programi i SHB dhe PM është i qartë në premtime fiskale, por do t'i linte lexuesit pyetje mbi shumë politika sociale që s'përmenden.

Së fundi, mund të thuhet se puna e denjë në zgjedhjet 2025 ka marrë një vëmendje më të madhe sesa në shumë zgjedhje të mëparshme. Ky është një zhvillim pozitiv drejt adresimit të standardeve të jetesës dhe të punës. Gjithsesi, plotësia e trajtimit mbetet e ndryshueshme: aty ku programet janë të mangëta (p.sh. te dialogu social për PS/PD/PM/SHB), ka ende hapësirë që koncepti i punës së denjë të mishërohet më plotësisht në politikat publike të ardhshme. Partitë kryesore fokusohen aty ku e shohin interesin elektorat tek vendet e punës dhe pagat, ndërsa tema si organizimi sindikal apo siguria në punë, që janë pjesë e punës së denjë, marrin pak vëmendje (përveç LB).

PS ofron qartësi teknokratike me shumë objektiva të matshëm; PD ofron qartësi në vizion ekonomik por mjegull në implementimin social; LB ofron qartësi ideologjike dhe propozime konkrete të avancuara; PM ofron qartësi në pak pika dhe heshtje në shumë pika të tjera. Plotësia konceptuale mungon te PD/PM/SHB në krahasim me PS/LB. Ndërsa pesha politike e temës reflekton strategjitë elektorale: punësimi dhe pagat janë

bërë betejë e të gjithëve, mbrojtja sociale është fortë tek PS/LB dhe e zbehtë tek PD/PM/SHB, të drejtat e punëtorëve dhe dialogu social janë në fokus vetëm të LB (dhe nënkuptuar disi të PS), por jo të opozitës kryesore.

Për votuesin që e vlerëson punën e denjë si kriter, duket se alternativa më e artikuluar në këtë drejtim vjen nga e majta (PS dhe veçanërisht LB). Por edhe PD ka inkorporuar disa elementë kyç, gjë që tregon se diskursi politik shqiptar po lëviz pak nga pak drejt adresimit të dimensioneve sociale të punës, të shtyrë ndoshta nga realitetet ekonomike dhe presioni qytetar. Që këto premtime të kthehen në realitet, do të varet nga vullneti politik pas zgjedhjeve – por së paku në letër, zgjedhjet e 11 majit 2025 kanë vënë në skenë ide dhe objektiva që lidhen drejtpërdrejt me punën e denjë, nga këndvështrime të ndryshme politike.

PUNA E DENJË NË AGJENDËN E PARTIVE POLITIKE

Pergatiti raportin:
Prof.As.Dr. Zylyftar Bregu